

SIMLERJEVO OPISOVANJE NAJVIŠJIH EVROPSKIH GORA

NEVARNOSTI ALPSKIH POTI

*V prejšnji številki Planinskega vestnika smo pred bližnjo stoletnico slovenske planinske organizacije začeli objavljati odlomke iz starih in prastarih opisov Alp, kamor sodijo tudi nekatere slovenske gore: da bi se ne zapirali med svoje lastne meje, ki ob vstopu samostojne države Slovenije v Evropo takointako odpadajo. Danes objavljamo za tiste čase znanstveno razpravo (pravzaprav njen delček) **Josiasa Simlerja**, ki je leta 1574 izšla v Zurichu pod naslovom »De Alpihus Commentarius«. (Op. ur.)*

Zdaj se bom ukvarjal s težavnostmi in nevarnostmi, ki prežijo na popotnika v gorah, in zatem razložil, kako jih lahko premagujemo.

Poti v Alpah so težavne in nevarne bodisi zato, ker so ozke, bodisi zaradi prepadov, ledu in snega, nazadnje pa tudi zaradi mraza, vetra in neviht.

POPOTNIKI NA GORSKIH POTEH

Predvsem so skoraj vse poti v visokih gorah že po svoji naravi neravne, grbaste, ponekod so jih z velikim trudom vsekali v živo skalo, pa so kljub temu tako ozke, da so za tovarne živali komaj uporabne; na nekaterih mestih so široke kvečjemu dva čevlja. Pogosto položijo tam, kjer je steza pretrgana, s skale na skalo hlood namesto brvi ali pa naredijo nekakšno visečo pot tako, da v gladko skalno steno zabijejo štrclje, nanje pa položijo bruna, ki jih obložijo z rušo in butarami dračja. Pogosto so ceste tudi tam, kjer jih ne utesnjujejo pečine, v visokem snegu preozke, da bi bila gaz za človeka dovolj varna; zakaj zaradi mehkega, globokega snega, ki se nakopiči ob strani, utegnejo popotniki obtičati. Zraven tega pa lahko na takšnih mestih ob pogledu v globoko dolino popotnika obide tak strah, da se iz bojazni pred vrtoglavo prepusti domačinom, vajenim takšnih poti, da ga vodijo za roko. Včasih okobalijo konje, ki zanesljivo stopajo čez takšna grbasta in ozka mesta.

Čeprav ni noben prelaz popolnoma neprehojen, pa se kljub temu zgodi, da vojaštvo zaradi težavnega prevažanja prateža in topov včasih ne more priti čeznje. Ker moramo v gorah pogosto tudi tam, kjer bi bili prehodi sicer lahki, skozi zelo dolge tesni, moramo skrbno paziti, da popotnika v teh ožinah ne doleti kaj hudega, posebno pa, da pastirji, ki ženejo črede govedi in konj, ne utrpijo kakšne škode. Zakaj leto za letom ženo skozi alpske dežele veliko število govedi in konj, zlasti iz Švice in Nemčije, proti

Italiji. Pri tem pa obstaja nemajhna nevarnost, da se živali nenadoma splašijo, podivjajo, padejo v globino in poginejo. Zato se popotniki, ki so namenjeni čez Alpe, posebej pa goniči, ki spremljajo tovarno ali drugo živino, sporazumejo glede ure, ko se z njo odpravijo na pot, da se srečajo na prelazu, kjer je najti dovolj ravnega prostora. Ako pa se srečajo na kakšnem drugem kraju, veljajo določila, kateri sme ostati na poti in kateri se mora izogniti.

Težavnost poti je zavoljo prepadov in strmih pobočij še večja, še posebno, kadar so ceste pozelejene. Pri tem si morajo popotniki, prav tako pa tudi pastirji in lovci, ki so vajeni hoje po gorah, pomagati na različne načine. Da bi varno prišli čez poledenela spolzka mesta, si privežejo železne krampeže s tremi konicami, podobne konjskim podkvam. Drugi si z jermeni, ki rabijo za privezovanje ostrog, privežejo pod podplate koničasta železa; v rabi so tudi drugi načini, da bi se obvarovali zdrsa in omogočili vame stopinje. V nekaterih krajih so pri vzpenjanju in sestopanju čez strma pobočja ter v snegu v rabi palice z železno konico. Zlasti jih uporabljajo pastirji. Včasih si pastirji in lovci na strmih, skoraj navpičnih vesinah, kjer ni nobene steze, odsekajo z drevesa, zlasti s smreke, veje, se usedejo nanje, kakor bi jezdili, ter se podričajo navzdol. Kadar pa morajo s težko natovorjeno cizo čez sila strma mesta, si pomagajo z debelimi vrvmi, vitli in škripčevjem. Ta postopek so poznali že v antiki, kakor zatrjuje **Ammianus Marcellinus**, čigar besede smo navedli v opisu Kotskih Alp. Podobno poroča Schaffnaburgensis, ki omenja velike težave, ki jih je moral premagovati **cesar Henrik IV.** pri svojem potovanju čez zimske Alpe: »Cesarico in gospe iz njenega spremstva so posadili na goveje kože, ki so jih vodniki spuščali nizdol. Tudi konje so spuščali s posebnimi stroji ali pa so jih s povezanimi nogami vlekli navzdol, pri čemer jih je mnogo poginilo ali pa jih je pozneje ugonobila izčrpanost.«

LED IN LEDENIŠKE RAZPOKE

V teh gorah se strma pobočja kar nizajo drugo za drugim; zakaj medtem ko si pri pogledu od daleč prepričan, da se pot enakomerno pne navkreber in da je na grebenu, ki ga vidiš, že prelaz, pa se moraš, ko ga dosežeš, sprijazniti s tem, da je le majhna planica in da se boči pred tabo novo pobočje; boleče razočaranje za tiste, ki niso vajeni gora. Takšni ljudje si pogosto dopovedujejo, da gore niso niti tako visoke niti

Johann Melchior Füssli (1677-1736): naslovni bakrorez za Johanna Jakoba Scheuchzerja *Natur-Historie des Schweiß-zerlandes*, Zürich 1746.

tako strme, kajti od blizu so višine videti manjše, kot so v resnici. Ko potem dojamajo in izkusijo, da jih je oko premotilo, tožijo zaradi povečanih naporov. **Silius** je opazoval ta pojav in ga opisal v uglajenih stihih:

Više ko smo se v upanju vzpenjali vkreber, bolj je naraščala nevarnost na poti. Nad utrujenimi so se pečine kopičile brez konca in kraja in nazadnje ni nihče več mogel navzdol, tako da je čisto upehan in oblit z znoja potoki usmeril pogled na prehojeno pot; prestrašenim se tam spodaj vse je zdelo enako, in kamor se koli oko je ozrlo, je svet ves bil v snegu in s srežem slepečim pregrnjen. Tako strmi z ladje popotnik, ko očetnjave sladko obalo zapuščča, pa na mirnem jamboru jadro nobene sape ne prestreže, z utrujenimi očmi čez vodovja neskončno prostranstvo; le kadar spet kvišku ozre se, oči na nebesnem oboku se mu pokrepčajo.

Led v Alpah ne otežuje hoje le zavoljo svoje polzkosti, ampak povzroča še veliko hujše nevarnosti. Na mnogih krajih se zdi, da prevesne skale grozijo, da bodo zgrmele navzdol, in navdajajo popotnika z velikim strahom. Vendar

so takšne skale redke; mnogo pogostnejši je led, ki se visoko zgoraj splazi in zasuje in pretrga pot ter pri tem nevarno ogroža popotnika, ki gre ravno onod mimo. O teh nevarnostih piše **Strabon**: »Spolzke ledene klade, ki se vesijo zgoraj, se valijo prav v doline in popolnoma zasujejo steze. Pogosto, zlasti ob sneženju in preden sonce stali staro ledeno skorjo, ki pokriva tla, se nov led uleže na starega.« Zraven tega pa so v starem ledu, ki ga je človek cesto prisiljen prekoračiti, globoke razpoke, široke tri do štiri čevlje, pogosto pa tudi več; kdor pade vanje, je nedvomno izgubljen. Neredko-kdaj se tudi zgodi, da so takšne razpoke zakrite z novo zapadlim snegom ali z zameti; zato popotniki, namenjeni čez Alpe, navadno najamejo za vodnike ljudi, ki poznajo takšna nevarna mesta. Le-ti se opašejo z vrvjo in nanje navežejo tudi nekaj popotnikov, ki stopajo z njimi. Vodnik, ki hodi spredaj, zabada dolgo palico v pot pred seboj in pazljivo išče razpoke, skrite pod snegom. Če se mu nenadoma udre in pade vanjo, ga prestrežejo njegovi tovariši, navezani na vrvi, in ga izvlečejo iz nje. Če razpoke niso zakrite s snegom, je nevarnost manjša; tedaj se je treba s skokom zavihetati čeznje, zakaj čeznje ne drži nobena brv, razen če ljudje čez takšne kraje, to se pa dogaja redko, ženejo otovorjena živinčeta in nosijo s seboj bruna, da morejo za živali narediti brv.

SNEŽNI ZAMETI

Snežna odeja dosega v Alpah na mnogih krajih takšno debelino, da se žival in človek zadušita, če se pogrezneta vanjo; nevarnost ni nič manjša, kot če bi utonili v vodi. O tem piše **Claudianus**:

—Mnogo so jih pogoltnile neznanke gmote snega. Prav pogosto je padla živina tukaj raztreščena z vozom vred globoko v lesketavi prepad.

Domačini skrbijo za varnost popotnikov tako, da zatikajo v sneg zelo dolge palice, ki jih Marcellinus imenuje stili lignei, in po njih se popotniki lahko ravnaajo. Vendar to počno večidel zelo zanikrno, ker hočejo s tem popotnike, ki ne poznajo poti, prisiliti, da se zatečejo k njim po pomoč. Da bi zagotovili prehodnost, so v zadnjem času izdali odredbe, po katerih morajo ljudje, ki prebivajo v bližini prelazov, vzdrževati pot v dobrem stanju; to je opravilo, ki je zvezano z velikim trudom in nevarnostmi. Zato prehodijo možje iz bližnjih vasi pot na prelaz z obeh strani domala vsak dan; če opazijo kakšno pretečo nevarnost, posvarijo popotnike in popravijo pot. V mnogih krajih ženejo po prvem sneženju vole po stari gazi v novo zapadli sneg, tako da utirajo prehod v snegu ne samo s parklji, koleni in prsmi, ampak tudi s hlodom, ki ga vlečejo za seboj ter z njim poravnajo pot. Menijo, da te

David Herrliberger (1697-1777): Snežni plaz; bakrorez iz *Neue und vollständige Topographie...* Zurich 1773. - »Plazovi se valijo v globino, potegnejo vse za seboj in uničijo vse, na kar naletijo.«

živali bolje poznajo pot kakor konji, pa tudi bolj primerne so, da jo potlačijo in naredijo prehodno.

Če ta ukrep ne zaleže, da bi cesta ostala prehodna, se zberejo številne delovne skupine, ki z lopatami in drugim orodjem odkidajo sneg in naredijo cesto prehodno. Tudi trgovci morajo, kadar se bliža naglo poslabšanje vremena, z velikimi stroški najeti ljudi, da jim uhitijo pot ter tako omogočijo prenos blaga. Sicer pa se tisti, ki hočejo pregaziti sneg na takšnih mestih, kjer ni prehoda, takole zavarujejo, da se ne pogreznejo vanj: Vzamejo majhne, tanke deščice ali lesene obroče, ki se uporabljajo za vezanje sodov, z vrvo spletejo mrežasto rešetko, katere premer znaša en čevlji, ter si jo privežejo pod podplat. S tem si povečajo ploskev stopinje, tako da se jim noge ne ugrezajo globoko v sneg. Pri **Ksenofonu** beremo nekaj podobnega: Ko so *Grki* šli čez *armenske gore* in je bila cesta popolnoma zasnežena, so konjem in tovrnim živalim, kakor so jih poučili domačini, na kopita privezali majhne vreče, ker bi se bili sicer do trebuha ugrezali v sneg.

NEVARNI PLAZOVI

Najhujša izmed vseh nevarnosti pa nastane, ako se sproži nakopičen sneg in nastanejo plazovi; poimenovanje nedvomno izvira iz besede labare (drseti); tudi nemška beseda Lawine je izpeljanka iz retijske besede Labineae. Zadoštuje neznan povod, da se snežne gmote premaknejo; tako, denimo, na strmih in golem pobočju brez drevja, če ga preleti ptič, če zaide nanj žival, če zapiha veter ali pa če so ljudje, ki hodijo mimo, preglasni. V slednjem primeru vrača ozračje zvok, pojav, ki se imenuje odmev, in ta hrup sproži sneg v gibanje.

Zaradi takšnih streslajev, pa najsi bodo še tako šibki, se sneg v začetku nabira v kepo, ki postaja, medtem ko se kotali v globino, zaradi kotaljenja nizzol tako velika in skažena, da se ne more več kotaliti. Potem drsi navzdol, medtem ko neprestano narašča, z izredno, neprenehno naraščajočo močjo, tako da potegne za seboj skale, drevesa, kozoroge in druge živali, ljudi in kočje, skratka vse, kar se mu znajde na poti. Takšne snežne gmote včasih pokrijejo po nekaj juter zemlje; bobneč se valijo v globino, tako da se zdi, kakor da se trese zemlja, in če ne vemo, za kaj gre, smo prepričani, da slišimo bližajoče se grmenje.

Plazovi pa se ne prožijo niti vsepovsod niti v vseh letnih časih, temveč samo na strmih, golih pobočjih brez drevja, najpogostejše takrat, ko se zaradi spomladanske toplote sneg topi in mehča ali kadar začno nenadoma jeseni in pozimi velike množine novo zapadlega snega drseti po poledenem in gladkem starem snegu, ali pa tudi po hudem mrazu in ob jasnem vremenu.

Razlikujemo dve vrsti plazov: prvo, kadar se pravkar zapadli mehki sneg nakopiči in zdrči, pri drugi pa se sproži stari sneg in potegne s seboj tudi kos zemeljskega površja. Slednji so večji in naredijo več škode kot prvi.

Pred nekaj leti je v dolini Renskega gozda v Retiji v bližini povirja Rena zgrmel navzdol ogromen plaz, opustošil gozd orjaških smrek in potegnil debela s seboj. Pri tem so snežne gmote pokopale pod seboj več kot šestdeset švicarskih vojakov, ki so bili ravno na pohodu čez Alpe. Vendar se včasih zgodi, da ostanejo ljudje, ki jih pograbi plaz, tudi pod snegom pri življenju; domačini jih izkopljejo in jih tako rekoč privedejo iz podzemlja. To je mogoče takrat, kadar sestoje snežne gmote le iz novo zapadlega snega in pokopljejo človeka blizu doline, kjer se ustavijo. Če pokopani lahko premika roke v snegu, ki se še ni strdil, in si more narediti pred obrazom malo prostora, tako da še lahko diha, lahko ostane pri življenju še dva do tri dni.

Kadar se prožijo plazovi, gorjani takoj poizvedujejo, ali so se tistega dne odpravili na pot kakšni popotniki, preračunajo čas, ki je pretekel, in

tako ugotovijo, ali jih je morebiti presenetil plaz. V tem primeru se najbolj izkušeni močje nemudoma lotijo odkopavanja snega, da bi ugotovili, ali ni kdo pokopan pod njim, da bi mu pomagali in mu s tem rešili življenje.

Na ravnih tleh in v dolinah se snežne gmote, ki se privaliijo navzdol, ustavijo, nakopičijo in včasih zajezijo gorske potoke, če zasujejo njihove struge. Če ljudje ne odstranijo ovire, zajezena voda včasih prebije jez in ogrozi prebivalstvo.

KAKO SE IZOGNEMO PLAZOVOM

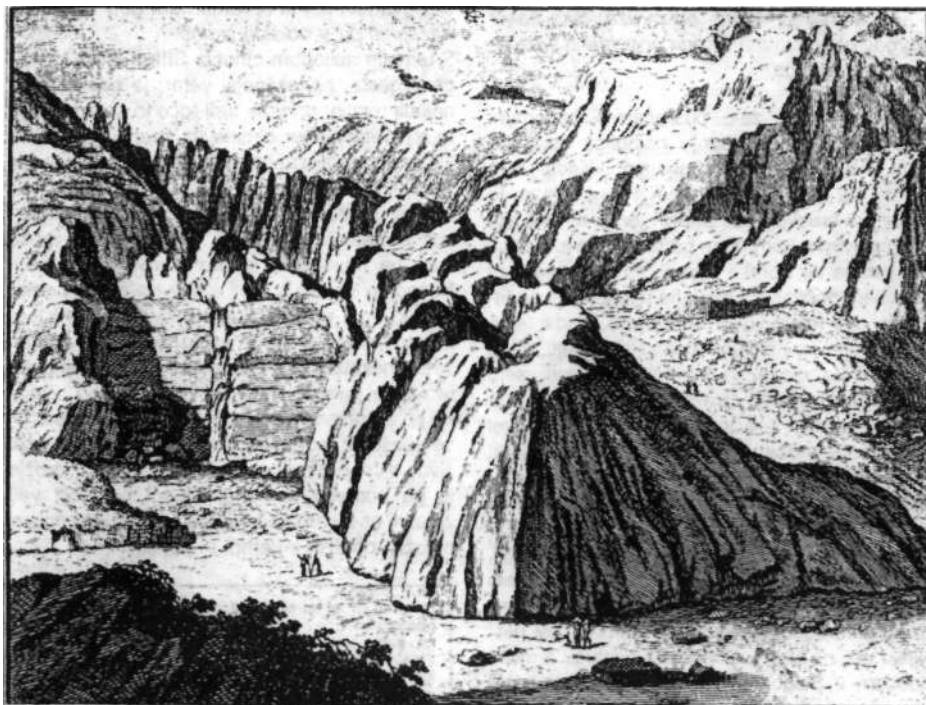
V gorskih krajih, ki so ogroženi zaradi plazov, ni v dolinah ne hiš, ne koč, ne hlevov, zakaj domačini se raje naselijo in prebivajo tam, kjer je med njimi in plazovnico v bližini kakšna vzpetina. V kantonu Uri je v znožju St. Gottharda velik gozd postavnih smrek, ki je podoben okopu; namenjen je obrambi pred plazovi, zakaj v tem gorskem kotu ni sicer nikjer nobenega drevja in nobenih gozdov. Posajen je v obliki trikotnika; čeprav plazovi navadno podro drevje, ne pomeni to za ta gozd nevarnosti, da bi ga izruli, zakaj s konico, ki je obrnjena proti plazu, si prizadeva ohromiti moč valečih se gmot; brani se tako, da se čedalje bolj razrašča in zgoščuje.

David Herriberger (1697-1777): Rheinvaldgletscher v Paradiesu v povirju Zadnjega Rena; bakrorez iz *Neue und vollstandlge Topographie...* Zurich 1773. - »Ta dolina je priskutna divjina, polna groze, kraj, kjer lahko človek zmrzne sredi najbolj vročega poletja.«

Doline so ozke, zato so ceste pogosto speljane, ker drugače pač ni mogoče, po svetu, ki je izpostavljen plazovom. Da bi se izognili nevarnosti, se morajo popotniki odpraviti na pot navsezgodaj, ko je še manjša, ter molče in kar se da hitro prečiti nevarna mesta. Gorjani, ki ta mesta dobro poznajo in po določenih znamenjih uvidijo pretečo nevarnost, opominjajo tujce k previdnosti. Ako zasuje cesto večja količina snega, traja dolgo časa, preden skupni. Treba ga je prekoračiti kakor majhen hrib ali pravkar na poti nastali grič. Plazove ali velike gmote snega, ki se privaliijo z višin, opisuje Silius v tehle stihih:

*Vsenaokrog, kjer strma pečina in višavje, vkle-
njeno v led, branita vzpon, je komajda z meča
udarcom možno izsekati kak spolzek prehod;
mnogo je mož pogoltnil prepad pod tajajočim
se snegom, in nizzdol po visoki skalnati steni
kotali se ledeni drobiri in pokopava cele kohorte.*

Pesnik nazorno slika, kako **Hanibal** preči gladke in poledenele vesine, ki jih pokriva globok, mehak in zraven tega še taleči se sneg, v katerega se pogrezajo korakajoči vojščaki, kakor da bi jih goltal, in kako se z višin vali sneg in odnaša s seboj cele oddelke konjenice. Toda takšne nesreče se dogajajo le v zelo visokih gorah in na strmih pobočjih, najpogostejše takrat, kadar zapade mnogo snega na led in se prične mehčati in taliti, tako da se nakopičeni sneg sproži v plaz. To je bržkone hotel upodobiti

Claudianus v svojih stihih, pri čemer pa ne govori o snegu, temveč o ledu:

Včasih nenadoma gora z valečim se ledom pošlje pogubo; tedaj se v toplem fenu potuhnje-no loči podlaga od skalnate gore.

SMRTONOSEN MRAZ

K težavam pri popotovanju po Alpah je prišteti tudi hud mraz, ki je nevšečen posebno takrat, kadar brije krivec. Zaradi njega cesto zmrznejo celi udje; včasih samo nos, prsti na rokah in nogah ter stopala, ki otrdijo in odmrejo. Mnogi oslepijo zaradi dolgotrajnega vpliva snega na oči. Ljudje uporabljajo različne pripomočke, da se ubranijo pred takšnimi poškodbami: oči si zavarujejo tako, da obesijo prednje temen predmet ali si nadenejo tako imenovane naočnike, druge telesne dele si zavarujejo s kožuhi in toplo obleko. Tudi papir in pergament imenitno varujeta život pred mrzlim vetrom. Če gorjani ne čutijo več nog, jih zvečer, potem ko se sezujejo, vtaknejo v mrzlo vodo, nato pa polagoma dolivajo toplo vodo; tako hočejo spet zbuditi zamrle občutke. Najboljše pa je vendarle neprenehno gibanje; cesto se namreč ljudem zdi, da mraza, potem ko so se zavoljo napreznja ogreli, ne čutijo več. Kakor hitro pa sedejo v sneg, da bi se odpočili, jih premaga spanec; zmrznejo, ne da bi čutili kakšne bolečine, in umro. V svojem opisu Retijskih Alp je Claudianus zapisal tele stihe:

—Marsikdo otrpne od mraza, tako kakor Gorgov obraz, in marsikoga pogoltnejo brezda-nje gmote snega.

Ksenofon je z zelo posrečenimi besedami pojasnil, zakaj je gibanje najboljša obramba pred smrtjo; tukajle jih navajam: »Kadar sem naletel na otrplega, izčrpanega moža, ki se je bil zaradi brezvoljnosti pripravljen prepustiti sovražnikovim rokam, sem ga dregnil in mu velel, naj vstane ter koraka naprej, zakaj na samem sebi sem občutil, da postane telo zavoljo počitka še bolj mlahavo in nedejavno. Kadar sem zaradi tega po naključju nekoliko zaostal, da bi počakal na moža, ki so nosili prtljago, sem začutil, kako mi od mraza drevenijo noge. Lastna nevarnost me je poučila in sem stresel slehernega moža, pri katerem sem opazil, da je od mraza otopel, zakaj izkusil sem, da gibanje in naporna vaja grejeta telesne ude in pospešujeta potenje, medtem ko počivanje in lenobna hoja upočasnjujeta pretakanje krvi, tako da se zaradi mraza popolnoma strdi. Zelo pogosto se potem zgodi, da nato zmrznejo prsti na nogah, kakor to že sami veste.« Tudi naši rojaki se, ne po Ksenofontovi zaslugi, temveč poučeni v dolgoletni izkušnji, na enak način varujejo pred tem, da bi jih pogubil mraz.

OSTRA GORSKA KLIMA

Naposled pa slabo vreme vse te nevarnosti še poveča; zakaj siloviti in pogubni viharji ne divjajo samo na morju, ampak tudi v gorah. V Alpah so vetrovi vselej mrzli in močni, včasih se njihova moč stopnjuje v izredno silovitost. Če se jim potem pridružijo še sneg, dež ali toča, tedaj ni več mogoče nadaljevati potovanja, ker ne postane neznosna le težavnost, marveč je zmanjšana tudi vidljivost in ovirano iskanje poti. Isto se zgodi, kadar veter nakopiči sneg, zakaj kakor se včasih karavane v Afriki zadušijo v pesku, ki ga nakopiči samum, tako močno ogrožajo popotnika snežni meteži v Alpah. Zato je skrajno nespametno hoditi v močnem vetru po slabih in ozkih poteh, kajti bati se je, da nas bo močan vihar pahnil v kakšen prepad. Če se vreme nenadoma sprevrže, so popotniki pogosto prisiljeni dva, tri dni počakati na prelazu, dokler se vihar ne poleže in dokler prebivalci bližnjih dolin ne očistijo in popravijo poti. Na prelazih, koder pogosto potujejo trgovci, stojijo gostišča, ki pa ponujajo le bomo prenočišče in oskrbo, kolikor jo pač omogočajo krajevne razmere, saj je potrebno vsa živila pritovoriti z živalmi.

Tudi Siliju ni bilo neznano slabo vreme v gorah; opisal ga je v tehle stihih:

Kmalu pa zvrtinčeni sneg strašni Korus s svojimi črnimi krili zavihiti vojščakom v obraz; kmalu besni vihar vojski nasproti ter s pišem silovitim izbi je možem iz rok vse orožje; v zrak jim visoko odplava njih bojna oprema, tam gori vrtinci se, nazadnje pa v oblakih izgine.

S tehničnim razlogom omenja **Silius Kora** grškega Argesta, najmočnejši veter; je eden izmed najbolj mrzlih, prinaša tudi točo in se zdi, da je to isti veter kakor circius (mistral) v Provansi, »ki mu ni para, saj odnaša strehe«, kakor pravi **Plinij**. Tudi **Kato** pritrjuje tem besedam, ko opisuje španske gore takole: »Circius tako rekoč zamaši človeku usta. Oboroženega moža vrže na tla, voz s tovorom vred pa obrne.« Ksenofon navaja v peti knjigi Helenike primer za silovitost viharjev v gorah: »Ko se je Kleobrontes odpravil, se je vzdignil izredno močan veter; nekateri so videli v tem slabo znamenje, in res je prizadejal vojski veliko škodo. Zakaj ko je iz Kreusa (v Beociji) sestopal čez goro, ki se spušča k morju, je pahnil dvesto otovorjenih živali v morje; tudi vojaščkom je iztrgal orožje in ga pometal v morje. Mnogi niso bili več zmožni nositi orožja in so ga bili prisiljeni zgoraj odložiti, obtežiti s kamni in pustiti tam.«

Morebiti bi lahko povečali obisk v svojih planinskih postojankah, če bi nanje opozorili obiskovalce gorskega sveta. Mislite, da jih ne bi tudi z oglasom v Planinskem vestniku? Poskusiti velja, posebno še, ker so oglaš v PV cenejši kot v drugih sorodnih revijah.